

TEMA MESECA: SADJE – LUPINARIJI

Bogastvo v luščini

SORTA 'G-139'

'FRANQUETTE'

'LARA'

MED LUPINASTO SADJE ALI OREŠKE ŠTEJEMO SADNE VRSTE, PRI KATERIH SE SLASTNO JEDRCE SKRIVA V OLESENELI LUŠČINI. NA DREVESU STA LUŠČINA IN JEDRCE ZAVAROVANA ŠE Z OMESENELO ZELENLO LUPINO OZIROMA JEŽICO PRI KOSTANJU. PRI NAS DOBRO USPEVAJO OREHI, LEŠNIKI, MANDLJI IN KOSTANJ, NA TRGOVSKIH POLICAH PA NAJDEMO ŠE EKSOTIČNE VRSTE, KOT SO PISTACIJA, INDIJSKI OREH, PEKAN, MAKADAMIJA, BRAZILSKI OREH IN PINIJA. DO NEDAVNEGA SMO OREŠKE POZNALI PREDVSEM PO VISOKI VSEBNOSTI MAŠČOB, ZARADI ČESAR SO SE JIM MORALI IZOGIBATI BOLNIKI S POVIŠANIM HOLESTEROLOM, KRVNIM TLAKOM IN TELESNO TEŽO. ŠTEVILNE SODOBNE RAZISKAVE PA KAŽEJO, DA VSEBUJEJO JEDRCA LUPINARJEV VELIKO ZDRAVJU KORISTNIH SNOVI, ZARADI ČESAR JIH STROKOVNJAKI ZA PREHRANO UVRŠČAJO MED FUNKCIONALNO HRANO IN VARNA ŽIVILA.

Med najpomembnejše sestavine jedrc lupinarjev spadajo nenasičene maščobe, ki znižujejo t. i. slab holesterol v plazmi in zavirajo razvoj bolezni srca in ožilja. Maščobne kisline omega-3, ki jih je daleč največ v orehih, zmanjšujejo previsok krvni tlak, redčijo kri in zmanjšujejo možnost nastanka krvnih strdkov ter va-

rujejo krvne žile pred vnetjem. Ugotovljeno je, da t. i. dobre maščobe pomagajo vzdrževati telesno težo in preprečujejo debelost. Pomembna sestavina jedrc so polifenoli, ki z antioksidativnim delovanjem vplivajo na manjši pojav rakavih obolenj, očesne mrežnice, pa tudi možganske in srčne kapi. Oreški so dober vir vitaminov C in E, ki delujeta kot naravni antioksidant in preprečujeta nastanek raka na prostati in pljučih ter zmanjšujeta tveganje za nastanek Alzheimerjeve bolezni. Na zdravje blagodejno vplivajo tudi vitamini iz skupin B, A in K ter minerali, kot so kalcij, železo, magnezij, fosfor, kalij, natrij, cink, baker, mangan in selen. Zaradi vsebnosti folne kisline, ki pomaga preprečevati prirojene okvare na zarodku, oreške priporočajo nosečnicam. Serotonin, hormon sreče in ugodja, je dodaten razlog za uživanje lupinarjev v vseh starostnih skupinah. Priporočena količina je 30 do 40 gramov, kar pomeni osem do deset orehov ali 25 do 30 lešnikov ali mandljev na dan. Vedno jih pojedimo skupaj s kožico, ki obdaja jedrce in običajno vsebuje še več koristnih snovi kot samo jedrce. Pri nakupu smo pozorni, da so jedrca cela in zdrava. Takšna bodo tudi prijetnega

okusa in obstojna, medtem ko zlomljena zaradi oksidacije nenasičenih maščob hitro postanejo žarka in neokusna. Za vsakodnevno rabo jih shranimo v temni embalaži v hladilniku, za daljši čas (do enega leta) pa jih zamrzujemo. Še posebno pazimo, da na jedrcih ni plesni, ki običajno vsebuje zelo škodljive rastlinske toksine.

Če želimo lupinarje pridelati sami, moramo imeti na razpolago nekaj več prostora. Leska bo zasedla približno 15 kvadratnih metrov, mandelj približno 20, za oreh potrebujemo najmanj 40, za kostanj pa vsaj 50 kvadratnih metrov. Leska se bo dobro počutila v kotu vrta, približno tri metre od ograje. Mandelj bo, zlasti v celinskem delu Slovenije, najbolj varen ob hiši, na severni legi, oreh in kostanj pa bosta najlepše rasla na sredini vrta ali dvorišča. Ker sežeta visoko, ju nikoli ne posadimo pod električno napeljavo.

OREH

Lege in tla: Oreh je rastlina zmernege pasu. Med letom zahteva veliko vlage in zmerna temperaturna nihanja. Pozimi prenese tudi do -30 stopinj Celzija, ob brstenju pa pozebe že pri -1. Sadimo ga na ra-

**SORTA 'FERNOR'
NA DREVESU**

**NAPAD
OREHOVE MUHE**

**BAKTERIJSKI OŽIG
PRIZADENE
VSE ZELENE DELE
OREHA**

hla pobočja, nagnjena proti SV ali JV. Izrazite severne in tudi južne lege ter zaprte kotline so manj primerne. Zelo dobro uspeva ob rekah in stoječih vodah ter na vinogradniških površinah. Prija mu tudi na vrtovih in dvoriščih, kjer je med stavbami toplejša mikroklima kot v okolici. Tla morajo biti vsaj meter globoka, zračna in odcedna. Najboljša so srednje težka ilovnatopeščena tla rahlo kisle do nevtralne reakcije in z veliko humusa ter kalija. Zastajanja vode ne prenaša. Največje potrebe po vlagi ima v maju in juniju med intenzivno rastjo, cvetenjem in oploditvijo ter v avgustu, med poletno rastjo poganjkov in debeljenjem jedrc.

Opraševalni odnosi: Moška socvetja ali značilne dolge mačice ter ženske cvetove razvije na istem drevesu. Cvetenje obeh vrst cvetov lahko nastopi hkrati, tako da se oreh oprashi z lastnim cvetnim prahom. Največkrat pa cvetenje ni usklajeno in je za dobro oprašitev potrebna druga sorta, ki mora rasti na razdalji do 50 metrov. Ob nakupu sadik je treba vedeti, katere sorte se dobro oprašujejo med sabo. V nasade običajno posadimo vsaj dve ali celo tri opraševalne sorte.

Razdalje sajenja: Na vrtu ali dvorišču naj bo oreh vsaj šest do osem metrov oddaljen

od hiše in drugih objektov, drugače lahko korenine povzročijo poškodbe na temeljih. Da bomo plodove pobirali na svojem, sadimo štiri do pet metrov od roba parcele oziroma ograje. V nasadu je treba za strojno košnjo pustiti še kakšen meter več do ograje. Orehi lepo uspevajo v manjših drevoredih ob robovih njiv in travnikov ali na neizkoriščenih brežinah. V tem primeru naj bo razdalja med drevesi osem do devet metrov, razdalja med vrsto orehov in robom ceste ali njive pa štiri do pet metrov.

Rez in gojitvene oblike: Oreh režemo predvsem prva leta po sajenju, ko oblikujemo primerno gojitveno obliko. Za standardne sorte (terminalne), ki razvijejo plodove na koncu enoletnih poganjkov, je najboljša kotlasta gojitvena oblika. Novejše sorte (lateralne), pri katerih so plodovi razvrščeni tudi vzdolž rodnega poganjka, pa oblikujemo v piramido. Gojitveno rez izvajamo od sajenja do starosti petih ali šestih let. Z njo spodbujamo rast in damo mlademu drevesu obliko, ki bo v poznejših letih omogočila dobro rodno. Najpomembnejše je, da je krošnja dovolj redka, da ima enakomerno razporejene ogrodne in stranske veje in da je dobro osvetljena.

Podlage in sorte: Sadimo zlahne sorte, cepljene na sejanec navadnega oreha. Za njih

je značilno, da začnejo roditi že drugo ali tretje leto po sajenju in dajo plodove značnih lastnosti. Za večji del Slovenije so primerne predvsem pozne sorte, ki brstijo zadnje dni aprila ali po prvem maju in so odporne proti poznim spomladanskim pozebam. Srednje pozne pridejo v poštev na toplejših mikroklimacijah, na zgornjih delih pobočij ali na dvignjenih vinogradniških legah. Zgodnjih in za spomladanski mraz občutljivih sort pa v Sloveniji sploh ne razmnožujemo.

POZNE SORTE

'Franquette' je francoska terminalna sorta. Oprašujejo jo 'Meylannaise', 'Ronde de Montignac' in 'Elit'. Drevo je srednje do bujne rasti in malo občutljivo za orehov ožig. Rodi srednje do obilno. Plod je velik, podolgovato zašiljene oblike s svetlo, rahlo brazdasto luščino in zelo svetlim jedrcem, ki se zlahka izlušči.

'Elit' je slovenska terminalna sorta. Opraševalke so 'Parisiennne', 'Franquette' in 'G-139', delno se lahko oprashi tudi sama. Drevo je srednje bujne rasti, srednje občutljivo za orehov ožig. Zaradi zgodaj, rodi redno in zadovoljivo. Plod je ovalne oblike,

TEMA MESECA: SADJE – LUPINARJI

srednje velik. Luščina je svetla in gladka. Jedrce je svetlo rumeno, zelo okusno in se zlahka izlušči.

'**Fernor**' je francoska lateralna sorta. Opraševalki sta sorti 'Fernette' in 'Ronde de Montignac'. Drevo je srednje bujne, nekoliko pokončne rasti, malo občutljivo za orehov ožig. Zelo zgodaj zarodi in je zelo rodno. Plod je rahlo podolgovat, srednje velik, z dobro spojeno, svetlo in precej nagrbčeno luščino. Jedrce je zelo svetlo in se lepo izlušči.

'**Fernette**' je francoska lateralna sorta. Oprašujeta jo 'Franquette' in 'Ronde de Montignac'. Raste srednje bujno, nekoliko razprostrto. Občutljivost za orehov ožig je majhna. Zarodi zelo zgodaj in redno ter obilno rodi. Plod je velik, okroglasto podolgovate, rahlo oglate oblike. Luščina je svetla, gladka in dobro spojena. Veliko in blago rjavkasto jedrce se zlahka izlušči.

SREDNJE POZNE SORTE

'**Lara**' je francoska lateralna sorta. Opraševalke so 'Franquette', 'Ronde de Montignac', 'Fernor', 'Fernette'. Drevo je bujne rasti, razprtega habitusa. Za ožig so bolj občutljivi mladi poganjki. Zarodi zelo zgodaj ter zelo obilno in redno rodi. Plod je velik, privlačne okroglasto kopaste oblike. Luščina je svetla, gladka, z vmesnimi gubami. Jedrce je svetlo rjavo in se lepo izlušči.

'**G-139**' je stara nemška terminalna sorta. Oprašujejo jo 'Franquette', 'Jupiter', 'Hartley', 'Fernor' in 'Fernette'; delno je tudi samooplodna. Drevo je bujne rasti, srednje občutljivo za glivično pegavost. Rodi redno in obilno. Plodovi so srednji do veliki, široko ovalne oblike. Luščina je zelo gladka, svetla, lepega videza. Jedrca so rumenkaste barve in se lepo izluščijo.

'**Jupiter**' je češka terminalna sorta. Oprašujejo jo 'Franquette', 'Elit' in 'G-139', mogoča je tudi delna samooplodnja. Drevo raste bujno in obilno rodi. Je srednje občutljivo za orehov ožig. Plod je srednje velik do velik, lepe okroglasto ovalne oblike. Luščina je svetlo rjava, dokaj gladka z dobro napolnjenim svetlim jedrcem.

'**Rasna**' je novosadska terminalna sorta. Opraševalke so 'Ronde de Montignac', 'Franquette' in 'MB-24'. Drevo je bujne, razprostrte rasti, precej odporno proti ožigu. Zarodi zgodaj in redno ter obilno rodi. Plod je velik, podolgovato okroglast z izrazito izdolženim vrhom. Luščina je hrapava, sivkasto rjava. Jedrce je malo temnejše.

'**Adams**' je ameriška, delno lateralna sorta. Oprašujejo jo 'Rasna', 'Ronde de Montignac', 'Meylannaise' in 'Elit'. Drevo raste zelo bujno in čokato. Je srednje občutljivo za ožig. Rodnost dobra in redna. Plod je

velik, okroglasto podolgovat z močnejšim šivom in konico. Luščina je svetla, rahlo razbrzdana, jedrce pa svetlo rjavkasto.

BOLEZNI IN ŠKODLJIVCI

Orehov ožig ali bakterijska pegavost je najnevarnejša bolezen orehov. Močnejše se pojavlja v deževnih letih, pri zgodnjih sortah in na slabo vzdrževanih drevesih. Prizadene vse zelene dele oreha. Moška socvetja ali mačice počrni; mladi plodiči, ki se okužijo s cvetnim prahom, predčasno odpadejo; na listih se pojavijo oglate črne pege, obdane z rumeno; bujno rastoči mladi poganjki počrni od vrha navzdol. Na plodovih, ki se okužijo med letom, napadeno tkivo zelene lupine počrni, se zmehta in propade. Izločijo se tanini in prodrejo skozi luščino do jedrca, to pa zakrni v razvoju, počrni in postane grenko. Bolezni se izognemo z izbiro odpornejših sort in dobro oskrbo dreves, zlasti z ustreznim gnojenjem. Če se napad že zgodi, uporabimo bakrove pripravke. Najpomembnejše je temeljito škropljenje spomladi, ko so prvi zeleni lističi veliki centimeter. Jeseni pa je priporočljivo pobrati in zažgati mumificirane orehe na tleh.

Orehova muha je v Evropi razmeroma nov škodljivec, ki pa se je že močno razširil tudi pri nas. Škodo povzročajo umazano bele ličinke – žerke, ki se hranijo z mesom zelene lupine. Ta se na napadenem mestu zmehta in počrni. Povrhnjica ostane nepoškodovana, meso lupine pa se spremeni v črno, zdrizasto gmoto, iz katere se izločajo tanini. Ko žerke zapustijo plod, se počrnela lupina prilepi na luščino, ki počrni, prav tako jedrce. Največjo škodo povzročajo zgodnje muhe, ki izletajo že sredi julija. Muhe, ki se pojavijo proti koncu poletja, so manj nevarne, saj orehi navadno dozori, še preden se konča razvoj žerk, in te odpadejo skupaj s plodovi. V tem primeru počrni olesenela luščina, jedrca pa niso prizadeta. Proti muhi se borimo z rumenimi lepljivimi ploščami, ki jih sredi julija obesimo v senčni del krošnje. Po mesecu dni ploščo zamenjamo. Ker se muha čez zimo zabubi v tleh, zgodaj jeseni okopljemo površino pod drevesi. Tako bomo nekaj bub uničili mehansko, nekaj pa jih bo na površini zmrznilo. Zažgemo tudi zgodaj napadene orehe s prisušeno lupino in uničenimi jedrci. Tiste, ki so bili napadeni pozneje in imajo žerke v razpadajoči lupini, pa pospravimo skupaj z »naseljeno« lupino in jih operemo s tekočo vodo pod pritiskom ter kar se da hitro posušimo.

LESKA

Lege in tla: Leska spada med zelo prilagodljive sadne vrste. Najbolj je razširjena na območjih z blagim sredozemskim podnebjem, uspeva pa tudi v ostrejših razmerah. Sadimo jo na odprte in zračne, blago nagnjene površine. Izbiramo jugovzhodna, zahodna in jugozahodna pobočja gričev, ravninam in vznožjem gričev pa se izogibamo. Najbolje uspeva na srednje težkih, peščenilo-ilovnatih tleh z rahlo kislom do rahlo alkalno reakcijo. Na revnih in plitvih kraških tleh bi slabo rasla. Ker ima plitev koreninski sistem, ne mara niti peščenih tal niti visoke podtalnice. Drugače potrebuje enakomerno preskrbo z vlago vso rastno dobo, največ med intenzivno rastjo v maju in juniju ter med rastjo jedrc v avgustu. Pridelava bo uspešna do nadmorske višine 400 do 500 metrov, ob večjih vodnih virih tudi do 600 metrov.

Opraševalni odnosi: Čeprav se na vsaki leski ločeno razvijejo ženski cvetovi in moška socvetja ali mačice, je samooprašitev zelo redka. Razlog je časovno neusklajeno cvetenje obeh vrst cvetov. Zato vedno posadimo kombinacijo več sort, ki ne smejo biti med sabo oddaljene več kot 30 metrov. Pred nakupom sadik se seznanimo z dobriimi opraševalnimi kombinacijami, saj so nekatere sorte med sabo inkompatibilne (neskladne) in se ne oprašijo kljub časovnemu ujemanju. Leska ima edinstven časovni razvoj ploda. Cvetovi se oprašijo že pozimi ali zgodaj spomladi, potem pa se razvoj ustavi. Pelodno zrno po opraitvi čaka v vratu pestiča, da se dokončno razvijejo vsi deli ženskega cveta. Oploditev sledi šele štiri do pet mesecev pozneje, ko imajo plodovi že tri četrtine svoje končne velikosti.

Razdalje sajenja in gojitvene oblike: Leska lahko najde svoje mesto na vsakem malo večjem vrtu. Odrasla rastlina potrebuje od 12 do 16 kvadratnih metrov površine, odvisno od gojitvene oblike. Oblikujemo jo lahko kot grm s tremi do petimi ogrodnimi vejami ali kot drevo na 30 do 40 centimetrov visokem deblu in s kotlasto krošnjo. Grm potrebuje nekaj več prostora kot drevo. Iz leske lahko naredimo čvrsto živo mejo, ki bo poleg razmejivene in vetrozaščitne vloge dala tudi nekaj užitnih plodov. Da bo čimbolj sklenjena, posadimo sadike tri metre narazen. Če se odločimo za dve samostojni leski na vrtu, naj bosta med sabo oddaljeni najmanj štiri metre, v nasade pa posadimo od 400 grmov do 570 dreves na hektar.

Podlage in sorte: V naših drevesnicah so na voljo sadike na lastnih koreninah, vzgojene s prsteničenjem ali grobanjem. Med sortami ločimo debeloplodne, ki so zanimive kot namizno sadje, in drobnoplodne, ki

jih ima raje slaščičarska industrija. Za domačo pridelavo bomo izbrali sorte z debelimi lešniki, ki so tudi privlačnega videza. Postrežemo jih v luščini in sproti tremo namesto drugih, ponavadi škodljivih prigrizkov. Izmed številnih sort so za gojenje pri nas posebno primerne naslednje:

'Ennis' je ameriška sorta z velikimi, ovalno okroglimi plodovi, ki imajo prikupno svetlo luščino s temnimi prižami. Raste srednje bujno in dobro rodi. Ob zrelosti skoraj vsi lešniki izpadejo iz zelene ovojnice, ki ji pravimo tudi srajčka. Opraševalne sorte so 'Butler', 'Pauetet', 'Merveille de Bollwiller', 'Cosford'.

'Merveille de Bollwiller' ali čudež iz Bollwillerja je sorta neznanega izvora. Lešnik je velik, značilne stožčaste oblike, s prikupno rdečkasto luščino. Je robustna sorta in dobro uspeva tudi v bolj mrzlih predelih. Rast je zelo bujna, rodnost pa srednja do dobra. Opraševalke: 'Ennis', 'Segorbe', 'Fertile de Coutard', 'Pauetet'.

'Fertile de Coutard' ali 'Barcelona' je ameriška sorta z debelimi, široko okroglastimi plodovi. Luščina je temno kostanjeve barve, od tod tudi sinonim 'Castanyera'. Raste zelo bujno in obilno rodi, lešniki dobro izpadajo iz ovojnice. Opraševalke so 'Segorbe', 'Butler', 'Pauetet', 'M. de Bollwiller', 'Negret', 'Gunslebert'.

'Istrska dolgoplodna leska' je hrvaškega izvora in je dobro udomačena v Sloveniji. Raste bujno, rodi zelo dobro. Plod je velik, podolgovat, luščina je privlačne lešnikove barve. Zreli plodovi ne izpadejo iz dolge zelene ovojnice, kar je pomanjkljivost te sorte. Opraševalke: 'Halska', rimska leska in 'Istrska okrogloplodna leska'.

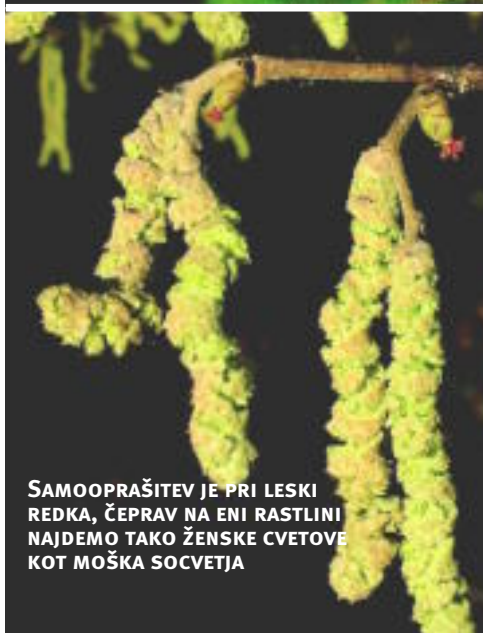
'Tonda di Giffoni' je italijanska sorta bujne rasti in dobre rodnosti. V naših razmerah da zelo dober pridelek. Lešnik je srednje debel do debel, okroglaste oblike z značilno vzdolžno brazdo. Luščina je lepo rjava s svetlejšimi prižami. Izpadanje zrelih plodov je srednje do popolno. Opraševalke: 'Riccia di Talanica', 'Tonda gentile Romana', 'Gunslebert', 'Tonda gentile delle Langhe', 'Segorbe', 'Pauetet'.

'Segorbe' je španskega izvora. Zelo bujno raste in dobro rodi. Prilagojena je tudi na hladnejša območja. Plod je srednje debel, okroglasto podolgovate oblike in svetleče se rjave barve. Zreli lešniki izpadajo iz ovojnice. Opraševalke so 'Butler', 'Pauetet', 'M. de Bollwiller', 'Tonda di Giffoni'.

'Negret' je španska sorta. Ker je šibkejše rasti, je primerna za manjše vrtove. Rodnost je dobra, izpadanje zrelih lešnikov iz ovojnice pa skoraj popolno. Lešnik je srednje velik, rahlo podolgovat. Ima prižasto rjavo luščino s sivkastim vrhom. Opraševalke:

SLEDOVI LEŠNIKARJA – ČRIVIVOST

SAMOOPRAŠITEV JE PRI LESKI REDKA, ČEPRAV NA ENI RASTLINI NAJDEMO TAKO ŽENSKO CVETOVJE KOT MOŠKA SOCVETJA

SORTA
'MERVEILLE DE BOLLWILLER'

SORTA 'MARSOL'
JE MED NAJBOLJ
PRILJUBLJENIMI.

'BOUCHE DE BETIZAC'

MANDELJ NA DREVESU

MANDELJ ZACVETI ŽE JANUARJA ALI FEBRUARJA

'T. di Giffoni', 'Gunslebert', 'F. de Courtard', 'Segorbe'.

'Tonda gentile delle Langhe' je znamenita italijanska sorta, ki jo zaradi zelo kakovostnih jedrc pogosto najdemo v slaščicah. Raste in rodi srednje. Lešnik je okrogel, srednje debel, z bleščečo svetlo rjavo in prižasto luščino. Ko dozori, vsi lešniki izpadejo iz ovojnice. Opraševalke so 'Cosford', 'Negret', 'Gunslebert', 'Daria'.

BOLEZNI IN ŠKODLJIVCI

Lešnikar je gospodarsko pomemben škodljivec leske; povzroča črvičnost. Prepoznamo ga po milimeter do dva veliki luknjici, ki jo v že olesenelo luščino izvrti hrošček in odloži jajčece. Ličinka se hrani z jedrcem. Pred zorenjem lešnik zapusti ali odpade skupaj z njim. Na poškodovani luščini se rada naseli monilija in druge glivice, ki povzročijo dodatno škodo. V nasadih zatiramo lešnikarja z insekticidi, na domačem vrtu pa ga preženemo s spomladanskim okopavanjem površine pod lesko.

Ožig in rak leske sta nevarni bakterijski bolezni. Napadata brste, mlade poganjke, pa tudi debelejšje veje in deblo. Prizadeti brsti ne odženejo, na lubju starejših vej so vidne temne rjave lise, lubje lahko tudi vzdolžno razpoka. Listi so klorotični, brez

leska, pri ožigu imajo tudi rjave, z rumeno obkrožene oglate pege. Bolezni povzročita veliko in nenadno škodo zlasti v mokrih letih in na oslabilih rastlinah. Zato je zelo pomembna skrb za dobro prehrano in kondicijo rastlin, ki se začne že s sajenjem zdravih sadik iz priznanih drevesnic. Če se boleznijo pojavita, izrežemo in zažgemo obolele rastlinske dele. Rane, ki smo jih naredili z rezjo, in sadjarske škarje obvezno razkužimo z modro galico.

KOSTANJ

Kostanj je razmeroma zahtevno drevo. Prilagojen je sredozemskemu in zmernemu celinskemu podnebjju. Prenese zelo nizke zimske temperature in tudi na pozen spomladanski mraz ni občutljiv, saj cveti šele v juniju. Poletnih pripek in zgodnjih zim ne mara, saj slabo vplivajo na razvoj plodov v ježicah. Uspešno ga gojimo do nadmorske višine 700 do 800 metrov. V naravi raste na globokih, s humusom ter mineralnimi snovmi bogatih, peščeno glinastih ali ilovnatih tleh, ki imajo vedno kislo reakcijo. Optimalni pH je od 4,5 do 5,5. Najboljša so tla, ki so se razvila na silikatnih kamninah, skrilavcih in flišu. Sajenje kostanja na plitva, suha, pa tudi premokra tla alkalne reakcije je že vnaprej obsojeno na neuspeh.

Ob sajenju oskrbimo sadiko z organsko snovjo, najbolje z dobro uležanim hlevskim gnojem, in v sadilno jamo dodamo kislo šoto. Še bolje bo, če korenine zasujemo s prstjo, ki smo jo nakopali v kostanjevem gozdu. Taka prst je namreč naravno okužena s simbiotskimi glivami, ki pomagajo mladi rastlini črpati vodo in anorganske snovi iz tal ter pospešujejo nastanek novih korenin.

Ko jeseni na ulici zadiši po pečenem kostanju, pomislimo na dišeče, debele, hrustljave plodove sladkastega okusa. Najdebelejši kostanj imenujemo maroni. Največkrat pripadajo vrsti evropskega ali domačega kostanja, ki je razširjen pri nas. Pogosto izvirajo iz japonskega kostanja ali pa gre za križance med obema vrstama. Glavni prepoznavni lastnosti maronov sta velikost in oblika ploda. Za marone štejem kostanj, ki tehta približno 15 gramov in potrebuje mo za kilogram samo 60 do 70 plodov. Imajo tudi tipično široko transverzalno obliko in velik hilum – mesto, kjer je plod pritrjen na ježico. Od navadnega kostanja se ločijo še po tem, da se povrhnjica, ki obdaja jedro, lepo olupi in se ne zajeda v samo meso.

Med najbolj priljubljenimi in razširjenimi sortami maronov v Evropi so 'Marsol', 'Bouche de Betizac', 'Maraval' in 'Précoce Mi-

TEMA MESECA: SADJE – LUPINARJI

goule'. Po izvoru so to evrojaponski križanci, z njimi imamo nekaj dobrih izkušenj tudi v Sloveniji.

'Marsol' raste bujno in precej pokončno. Rodnost je srednja. Cveti zgodaj. Oprašujejo ga sorte 'Precoce Migoule', 'Bournette' in 'Marigoule'. Prve plodove pogosto nastavi že prvo leto po sajenju. V ježici se razvijejo dva do trije normalni plodovi, ki so okroglasto trikotne oblike, prikupne svetleče se rdečkasto rjave barve. V kilogramu je 67 do 80 plodov. Povrhnjica se zelo malo zajeda v meso.

'Bouche de Betizac' je bujne rasti. V mladosti je rast dokaj pokončna, pozneje razvije veliko razprostrto krošnjo. Brsti in cveti razmeroma zgodaj. Opraševalke: 'Bournette', 'Précoce Migoule', 'Maraval' in 'Marsol'. Zarodi zgodaj. Rodi zelo dobro in redno. Običajno razvije dva normalna ploda v ježici. Plod je zelo velik, ploščat, široko eliptične oblike, z velikim hilumom, težak okrog 16 gramov (63 plodov v kilogramu). Lupina je temne rdečkasto kostanjeve barve. Povrhnjica se zelo šibko zajeda v jedro.

'Maraval' ima šibkejšo in rahlo pokončno rast. Cveti srednje zgodaj. Oprašujeta ga sorti 'Précoce Migoule' in 'Marigoule'. V ježici sta en ali dva normalno razvita ploda,

redkeje trije. Plod je zelo velik, v enem kilogramu je 59 do 67 kostanjev. Po obliki so široko eliptično trikotni, barva je svetleča, temno rjavo rdečkasta z rahlimi vzdolžnimi prižami. Povrhnjica se ne zajeda v jedro.

'Précoce Migoule' najpogosteje sadimo kot opraševalno sorto. Drevo je srednje do šibkejše rasti. Raste pokončno in je redkeje obraščeno. Brsti zgodaj, cveti srednje zgodaj. Oprašujejo ga 'Maraval', 'Marigoule' in 'Bournette'. Zarodi v drugem do tretjem letu. Rodi zelo dobro. V ježici so dva do trije normalno razviti plodovi, ki so veliki, trikotno eliptične oblike, svetlo mahagonijevе barve. V kilogramu je 65 do 85 plodov. V preteklih desetletjih je kostanjev rak povzročil veliko škodo. Bolezen je uničila cele kostanjeve sestoje v Ameriki, povsod po Evropi in tudi pri nas. Zdaj se poleg škodljive (virulentne) oblike glive raka v gozdovih širi tudi manj škodljiva oblika (hipovirulentna), ki uniči samo posamezne veje, ne celih dreves. Kljub temu je pri gojenju kostanja še vedno potrebna previdnost. Pozorni moramo biti na mehanske rane, ki se pojavijo na lubju. Gliva povzročiteljica raka namreč vstopa v rastlino skozi rane. Okužba hitreje napreduje v vlažnem okolju, zato moramo skrbeti, da kostanj, zlasti v mladih letih, ni zapleveljen.

MANDELJ

Je najmanj razširjena lupinasta sadna vrsta pri nas. Najbolj mu prija sredozemsko podnebje z milimi in kratkimi zimami ter dolgimi in vročimi poletji. Čeprav med zimskim mirovanjem prenese tudi do -30 stopinj Celzija, ga v celinskem delu Slovenije sadimo na najbolj zaščitene lege, še najbolje v zavetje hiš. Zacveti namreč že v januarju ali februarju in cvetovi pozebejo pri vsaki temperaturi pod lediščem. Tako kot kostanj ne mara težkih in mokrih tal, glede reakcije pa ima ravno nasprotno zahtevo: dobro bo uspeval v nevtralnih do alkalnih tleh, ki naj bodo globoka in propustna. V Sloveniji je zelo malo načrtne vzgoje mandlja v drevesnicah. V sredozemskih deželah, kjer ga pridelujejo za trg, pa je ponudba sort pestra. Zelo znane so 'Tuono', 'Supernova', 'Cristomorto', 'Ferragnes' (evropske) oziroma ameriške 'Nonpareil', 'Texas' in še nekatere druge. Samostojno lahko posadimo drevesa sort 'Tuono' in 'Supernova', ki sta samooplodni, medtem ko v drugih primerih vedno kombiniramo vsaj dve.

BESEDILO IN FOTOGRAFIJE DR. ANITA SOLAR

DOBRI NAKUPI

Za sodelovanje v rubriki DOBRI NAKUPI pokličite oglasno komercialo priloge **deloindom** na številko **01/4737 517 ali 01/4737 548**.

Velikost oglasov je 88 x 56 mm, cena pa 420 EUR (cena ne vključuje DDV).

UGODNI POPUSTI ZA VEČ OBJAV!

www.garazna-vrata.com

Dolnjača 001 303 915
Štajerska 001 306 302
Prilozina 001 871 001

EKSplan AT Tel: 051 306 326

OKNA in GARAŽNA VRATA

Magdalenski trg 1, Ljubljana 1000, tel: 01 494 20 00, info@eksplan.com

GARAŽNA VRATA

Dolnjača 001 303 915

Štajerska cesta 2-80
1260 Ljubljana - Polje

tel: 01 549 02 80, fax: 01 549 02 05, gsm: 041 675 059
www.deloindom.com, e-mail: info@deloindom.com
PE. ŠTAJERSKA - gsm: 031 349 529

GARAŽNA IN INDUSTRIJSKA VRATA IZDELANA PO MERU

DELINDOM

Predstavitve vsako sredo v prodajalnah ELNA

► Gora posveta 10, LJ
► Gora posveta 23, CE
► Gorkega 18, MB

Za kvalitetno, hitro in lažje likanje.

Šivarski likalni aparat, ki v celoti nadomesti likalnik, likalno desko, rotalnik in kotiček.

www.lango.si
041 666 720
080 22 30

LIKALNI APARAT elnapress